CAMBRIDGE INTERNATIONAL EXAMINATIONS
General Certificate of Education Advanced Level

SANSKRIT 9606/1

PAPER 1. Prescribed Texts

MAY/JUNE 2006

Additional materials:
Answer paper

TIME 3 hours

INSTRUCTIONS TO CANDIDATES

Write your name, Centre number and candidate number in the spaces provided on the separate answer paper.

Answer all questions.

Write your answers on the answer paper provided.

If you use more than one sheet of paper, fasten the sheets together.

INFORMATION FOR CANDIDATES

The maximum number of marks for each question is shown in brackets [ ] at the end of each question.

When questions require answers in continuous English prose, candidates are reminded that the assessment criteria include the ability to organise and present information, ideas, descriptions and arguments clearly and logically, with correct use of grammar, punctuation and spelling.

This question paper consists of 12 printed pages.

© UCLES 2006

1 *The Story of Nala*

(i)

ऊर्ध्वदृष्टिर् ध्यानपरा बभूवोन्मत्तदर्शना।
पाण्डुवर्णा क्षणेनाथ हृच्छयाविष्टचेतना॥
न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति कर्हि चित्।
न नक्तं न दिवा शेते हा हेति रुदती पुनः॥
ततो विदर्भपतये दमयन्त्याः सखीजनः।
न्यवेदयत् ताम् अस्वस्थां दमयन्तीं नरेश्वरे॥
तच् छ्रुत्वा नृपतिर् भीमो दमयन्तीसखीगणात्।
चिन्तयामास तत् कार्यं सुमहत् स्वां सुतां प्रति॥
स समीक्ष्य महीपालः स्वां सुतां प्राप्तयौवनाम्।
अपश्यद् आत्मना कार्यं दमयन्त्याः स्वयंवरम्॥
स संनिमन्त्रयामास महीपालान् विशां पतिः।
अनुभूयताम् अयं वीराः स्वयंवर इति प्रभो॥

(a) Translate lines 1 to 4, *'ūrdhvadṛṣṭir . . . rūdatī punaḥ'.* [8]

(b) How had Damayantī come to be in such a state as described in lines 1 to 4 ? [1]

(c) Translate and explain the following expressions:
- **(i)** *'vidarbhapataye'* (line 5)
- **(ii)** *'damayantīsakhīgaṇāt'* (line 7)
- **(iii)** *'cintayāmāsa'* (line 8)
- **(iv)** *'viśāṁ patiḥ'* (line 11) [8]

(ii) सा नमस्कृत्य देवेभ्यः प्रहस्य नलमब्रवीत्।
प्रणयस्व यथाश्रद्धं राजन्किं करवाणि ते॥
अहं चैव हि यच्चान्यन्ममास्ति वसु किं चन।
तत्सर्वं तव विश्रब्धं कुरु प्रणयमीश्वर॥
हंसानां वचनं यत्तु तन्मां दहति पार्थिव।
त्वत्कृते हि मया वीर राजानः सन्निपातिताः॥
यदि त्वं भजमानां मां प्रत्याख्यास्यसि मानद।
विषमग्निं जलं रज्जुमास्थास्ये तव कारणात्॥
एवमुक्तस्तु वैदर्भ्या नलस्तां प्रत्युवाच ह।
तिष्ठत्सु लोकपालेषु कथं मानुषमिच्छसि॥
येषामहं लोककृतामीश्वराणां महात्मनाम्।
न पादरजसा तुल्यो मनस्ते तेषु वर्तताम्॥
विप्रियं ह्याचरन्मर्त्यो देवानां मृत्युमृच्छति।
त्राहि मामनवद्याङ्गि वरयस्व सुरोत्तमान्॥

(a) Translate lines 1 to 4, *'sā . . . praṇayamīśvara'.* [8]

(b) Translate and explain the following expressions:
(i) *'tiṣṭhatsu lokapāleṣu'* (line 10)
(ii) *'anavadyāṅgi'* (line 14) [4]

(c) Explain the dilemma that Nala is in here. [1]

[Total: 30/2 = 15 marks]

[Turn over

2 *Hitopadeśa*

(i) कस्त्वम्। जम्बुको ब्रूते। क्षुद्रबुद्धिनामा जम्बुको ऽहम्। अत्रारण्ये मित्रबन्धुहीनो मृतवदेकाकी निवसामि। इदानीं भवन्तं मित्रमासाद्य पुनः सबन्धुर्जीवलोकं प्रविष्टोऽस्मि। अधुना मया तवानुचरेण सर्वथा भवितव्यम्। मृगेणोक्तम्। एवमस्तु। ततो ऽस्तं गते सवितरि भगवति मरीचिमालिनि मृगस्य वासभूमिं प्रति मृगजम्बुकौ गतौ। तत्र चम्पकवृक्षशाखायां सुबुद्धिनामा काको मृगस्य चिरमित्रं निवसति। तौ दृष्ट्वा काकोऽवदत्। सखे चित्राङ्ग। कोऽयं द्वितीयः॥

(a) Translate lines 1 to 4, *'kastvam . . . praviṣṭo'smi'.* [8]

(b) Translate and explain *'astaṁ gate savitari bhagavati'.* (line 6) [3]

(c) Briefly recount the consequences of this meeting of the three animals. [4]

(ii)

स्पृशन्नपि गजो हन्ति जिघ्रन्नपि भुजंगमः ।
हसन्नपि नृपो हन्ति मानयन्नपि दुर्जनः ॥

अतोऽहं पर्वतशिखरमारुह्य यूथनाथमभिवादयामि। तथानुष्ठिते सति यूथनाथ उवाच। कस्त्वम्। कुतः समायातः। स ब्रूते। दूतोऽहं भगवता चन्द्रेण प्रेषितः। यूथपतिराह। कार्यमुच्यताम्। विजयो वदति। शृणु गजेन्द्र।

उद्यतेष्वपि शस्त्रेषु दूतो वदति नान्यथा।
सदैवावध्यभावेन यथार्थस्य हि वाचकः॥

तदहं तदाज्ञया ब्रवीमि। शृणु। यदेते शशकाश्चन्द्रसरोरक्षकास्त्वया निःसारितास्तन्न युक्तं कृतम्॥

(a) What is the lesson spelt out by the first verse (lines 1 and 2)? How does it relate to the situation the hare finds himself in? How does it tie in with the original purpose of the *Hitopadeśa* as a whole? [5]

(b) Translate lines 3 to 6, *'ato'ham . . . kāryamucyatām'.* [6]

(c) Translate and analyse the following compounds:
- **(i)** *'avadhyabhāvena'* (line 9);
- **(ii)** *'candrasarorakṣakāḥ'* (lines 10 and 11). [4]

[Total: 30/2 = 15 marks]

[Turn over

3 *Manu*

(i) स्वाध्याये नित्ययुक्तः स्याद्दान्तो मैत्रः समाहितः ।
दाता नित्यमनादाता सर्वभूतानुकम्पकः ॥

अप्रयत्नः सुखार्थेषु ब्रह्मचारी धराशयः ।
शरणेष्वममश्चैव वृक्षमूलनिकेतनः ॥

एताश्चान्याश्च सेवेत दीक्षा विप्रो वने वसन् ।
विविधाश्चौपनिषदीरात्मसंसिद्धये श्रुतीः ॥

(a) Translate lines 1 and 2, *'svādhyāye . . . anukampakaḥ'.* [4]

(b) Outline the four stages of life, the fourth stage of which these verses partly describe. [4]

(c) Translate and analyse the following compounds:
- **(i)** *'dharāśayaḥ'* (line 3);
- **(ii)** *'vṛkṣamūlaniketanaḥ'* (line 4);
- **(iii)** *'ātmasaṁsiddhaye'* (line 6) [6]

(ii) यथा यथा मनस्तस्य दुष्कृतं कर्म गर्हति।
तथा तथा शरीरं तत्तेनाधर्मेण मुच्यते॥

कृत्वा पापं हि संतप्य तस्मात्पापात्प्रमुच्यते।
नैवं कुर्यां पुनरिति निवृत्त्या पूयते तु सः॥

एवं संचिन्त्य मनसा प्रेत्य कर्मफलोदयम्।
मनोवाङ्मूर्तिभिर्नित्यं शुभं कर्म समाचरेत्॥

यद्दुस्तरं यद्दुरापं यद्दुर्गं यच्च दुष्करम्।
सर्वं तु तपसा साध्यं तपो हि दुरतिक्रमम्॥

(a) What do the first four lines say about repentance? [5]

(b) Translate lines 5 to 8, *'evaṁ . . . duratikramam'.* [8]

(c) What examples of *tapas* can you offer from your reading of Vedic literature? [3]

[Total: 30/2 = 15 marks]

[Turn over

4 *Bhagavad Gītā*

(i) सुखदुःखे समे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ।
ततो युद्धाय युज्यस्व नैवं पापमवाप्स्यसि॥

त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन।
निर्द्वन्द्वो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान्॥

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सङ्गोऽस्त्वकर्मणि॥

(a) Translate lines 1 and 2, *'sukhaduḥkhe . . . avāpsyasi'*. [6]

(b) Translate and explain the following from line 4:
- **(i)** *'nirdvandvaḥ';*
- **(ii)** *'nityasattvasthaḥ';*
- **(iii)** *'niryogakṣemaḥ'* [6]

(c) How is Arjuna asked to perform action in lines 5 and 6? [4]

(ii) शमो दमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्जवमेव च।
ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम्॥

शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम्।
दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजम्॥

इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरं मया।
विमृश्यैतदशेषेण यथेच्छसि तथा कुरु॥

(a) Translate lines 1 and 2, *'śamo . . . svabhāvajam'.* [6]

(b) Choose five of the qualities listed in lines 3 and 4 and say how they would be appropriate for a kṣatriya in view of his duties. [5]

(c) What part do lines 5 and 6 play in the larger context of Arjuna's predicament on the battlefield and what do they show of his relationship with Kṛṣṇa? [3]

[Total: 30/2 = 15 marks]

[Turn over

5 *Upaniṣads*

(i) यथा सोम्य पुरुषं गन्धारेभ्योऽभिनद्धाक्षमानीय तं ततोऽतिजने विसृजेत्। स यथा तत्र प्राङ् वोदङ् वाऽधराङ् वा प्रत्यङ् वा प्रध्मायीताभिनद्धाक्ष आनीतोऽभिनद्धाक्षो विसृष्टः॥

तस्य यथाभिनहनं प्रमुच्य प्रब्रूयादेतां दिशं गन्धारा एतां दिशं व्रजेति। स ग्रामाद् ग्रामं पृच्छन् पण्डितो मेधावी गन्धारानेवोपसम्पद्येत। एवमेवेहाऽऽचार्यवान् पुरुषो वेद। तस्य तावदेव चिरं यावन्न विमोक्ष्येऽथ संपत्स्य इति॥

(a) Translate lines 1 to 4, *'yathā . . . visṛṣṭaḥ'* . [9]

(b) What is the analogy being presented by these two paragraphs ? What is being compared with what? [4]

(ii) इहैव सन्तोऽथ विद्मस्तद्वयं न चेदवेदिर्महती विनष्टिः ।
ये तद्विदुरमृतास्ते भवन्त्यथेतरे दुःखमेवापियन्ति ॥

मनसैवानुद्रष्टव्यं नेह नानाऽस्ति किंचन ।
मृत्योः स मृत्युमाप्नोति य इह नानेव पश्यति ॥

एकधैवानुद्रष्टव्यमेतदप्रमेयं ध्रुवम् ।
विरजः पर आकाशादज आत्मा महान् ध्रुवः ॥

(a) Scan lines 1 and 2. [4]

(b) Translate lines 3 to 6, *'manasaiva . . . mahān dhruvaḥ'.* [8]

(c) These three verses describe a reality which transcends the ordinary world shown by the senses. What does your reading in the Vedic tradition suggest are some of the means by which this reality is directly realised? [5]

[Total: 30/2 = 15 marks]

[Turn over

6 *Śaṅkarabhāṣya on Bhagavad Gītā*

ननु सर्वोऽपि लोकः पश्यति, किं विशेषणेनेति।
सत्यं पश्यति, किंतु विपरीतं पश्यति। अतो
विशिनष्टि स एव पश्यतीति। यथा तिमिरदृष्टि-
रनेकं चंद्रं पश्यति, तमपेक्ष्यैकचंद्रदर्शी विशिष्यते स
एव पश्यतीति, तथैवेहाप्येकमविभक्तं यथोक्तमात्मानं
यः पश्यति स विभक्तानेकात्मविपरीतदर्शिभ्यो विशिष्यते
स एव पश्यतीति। इतरे पश्यन्तोऽपि न पश्यन्ति,
विपरीतदर्शित्वादनेकचंद्रदर्शिवदित्यर्थः॥

(a) Translate lines 3 to 7, *'yathā . . . paśyatīti'.* [5]

(b) In this passage Śaṅkara explains the implications of *'sa paśyati'* in the original Gītā verse. In which other ways, in other passages, does his commentary elucidate the meaning of the Gītā? [5]

[Total: 10/2 = 5 marks]